

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <II., Paderborn, Bischof>

Francofurti ; Lipsiæ ; Norjbergæ, 1713

Praefatio

urn:nbn:de:hbz:466:1-29975

PRÆFATIO

BERNARDUS ROTTENDORFFIUS
MONASTERIENSIS
Com. Palat. ac Med. Cæs.

NEC NON

Reverendissimi ac Celsissimi Principis,

FERDINANDI

Episcopi Paderbornensis, &c. Coadjutoris
Monasteriensis &c. Archiater

LECTORI SALUTEM.

Rodeunt denuo in lucem Monumenta Paderbornensia, aucta lucubrationibus, expressa æneis singulorum figuris, ornata novo typorum vestitu; Prodeunt, inquam, non alius cujusquam ingenii meditamento & labore, quàm ipsius Ferdinandi Principis, ut jam non tam ipsa Monumenta elabora-

AD LECTOREM.

borata à Principe, quàm in his ipse Princeps multò pulchrius monumentum posteritatis conspiciatur, haud secus, quàm de C. Julio Cæsare dixit Cicero, *Eum, dum Pompeii statuas reficeret, suas erigere.* De utroque paucis te in vestibulo libri convenire necesse habui. Compressit diu Princeps hunc præclarum ingenii sui partum, atque ægrè admodum, quæ submissa ejus de se æstimatio, modestiæque fuit, in publicum proferri passus est: Adstiti ego assiduus monitor, hortatorque, ut vinci se sineret, ratus cui medico suo tot annos, inter cæteros Principes, valetudinis suæ curam commisisset, hanc etiam non tam famæ ejus quàm gloriæ partem ad me pertinere. Accendebant me omnium, qui priora legerant, plausus ac vota, cum primisque popularium nostrorum desideria, quorum gustus cum primi præli missu ferculoque non esset expletus, tum illa exemplarium paucitate, quæ prima statim legentium fames absorplerat, minimè posteritati consultum censebant inter nos sapientes viri. Reputabant nimirum illi secum, opus quidem mole non adeò magnum, sed eleganti carminum inscriptione, quâ veteres Poëtas exæquavit, antiquitatum cognitione, multiplici historiarum doctrinâ, & quod summum est, eruditæ monumentorum lucubrationibus prorsus egregium, atque ab ipsa, si nobiscum loqui posset, æternitate expetendum: Immortalitati enim nata sunt, & satis commendavero, si illustria dixerò, quia illustri Principis manu eruta, & novo quodam exquisitoque commentarii genere ab eodem sunt illustrata. Ac ne quid ad splendorem operis, aut jucundam posteritatis memoriam desiderari possit; singula

mo.

PRÆFATIO.

monumenta ex incisis in ære formis novâ quâdam amœnitate exhibentur, quò prius adspectantium oculi, quàm legentium animi pascantur, atque iis etiam, qui litterarum sunt rudes, aut quibus nostra hæc legere non vacat, suo, ut libet, usu subserviant. Tam digna hæc omnia posteritate, quàm singulare patriæ, cui dicantur, sunt decus & ornamentum. Nam cum omnis Saxonia, Germaniæque vetus, quantum inter Rhenum, Visurgim atque Albim porrigitur, quantumque ad maris usque sinus sternitur, multis Romanorum Francorumque bellis sit clara, & ubique sua antiquitatum vestigia ostendat; tum nulla pars Saxonie monumentis illustrior, quàm diocesis Paderbornensis. Hic enim castellum Alifonis, per initia belli, à Druso Cæsare positum; hic castra Drusi, Germanici, & Tiberii Cæsarum; hic tribunal Vari consulis, & tot hiberna militum; hic Luppiæ & Amisæ flumina, toties alternò Romanorum Germanorumque sanguine decolorata; hic saltus Teutoburgiensis, Varianâ clade, cæsis legionibus, & amissis aquilis nobilitatus; hic ara Drusi, & cæsarum militum tumuli, circumque decursiones equitum; hic Arminii castrum, tropæa victoriæ, & triumphantis bellatoris campus Martius, in eodem Teutonicorum montium tractu, ubi Widikindus, alter horum Germanorum heros, castrum suum habuit, & hodie dum monumentum suum possidet. Huc à Rheno per humentia paludum ducti instratique pontes longi; hic Siccambri, Bructeri, Angrivarii, Marli, Cherusci, Catti cæteræque pugnacissimæ pro libertate gentes; hic, ut verbo complectar singula, belli Romani sedes, ad Alifonem, & Luppiæ fontes,

AD LECTOREM.

fontes. Tot sæculis & tot Cæsarum armis decertatum, nec tamen hæc regio inter Rhenum & Visurgim, quam cæteri populi interioris Germanie suum propugnaculum habuere, unquam subigi potuit. Primus Augustus Cæsar, superato Rheni limite, in provinciæ formam redigere aggressus. Quo consilio Drusus Cæsar, ut Florus luculentus est auctor, *in tutelam provinciarum præsidia atque custodias ubique disposuit per Mosam, per Albim, & Visurgim: Nam per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.* Haud dubium quin exinde Luppiam atque Amisiam iisdem castellis atque oppidis præmunierint Romani, quorum memoriam interdixisse questus est Dio Cassius. Idem multorum inde consequentium Cæsarum labor fuit. Certè Trajanus Imperator, alter post Augustum Romanæ potentia ac majestatis instaurator; *urbes trans Rhenum in Germania reparavit;* quod testatur Eutropius. At nemo id opus sumpsit contentiùs quàm Probus Cæsar: Is enim postquam imperium Romanum ad omnes coeli plagas armis composuisset, Germaniam hanc nostram tanquam postremum victoriarum terminum, ut Vopiscus memorat, est aggressus; primùm profligatis Germanis ultra *Nigrum fluvium & Albam* (Nigrum volunt, Visurgim veriùs & Albim crediderim) exercitum traduxit. *Urbes deinde in solo barbarico posuit, atque illic milites collocavit, agros & horrea, & domos & annonam Transrhenanis omnibus fecit, nec*

(c) ces-

PRÆFATIO

cessatum est unquam pugnari cum barbaris, dum subigerentur: sed visum est id non posse fieri, nisi limes Romanus extenderetur, & fieret Germania tota provincia. Sed nec ille conatus processit, quanquam ad gentem debilitandam sedecim millia tyronum abducta, dispersaque per provincias, novem Reges diversorum populorum ad pedes Cæsaris prostrati jacuerint, & quadringentis hominum millibus cæsis sedecim millia armatorum oblata sint. Inexhausta interim & invicta stetit trans Rhenum hæc Germaniæ pars, neque à Diocletiano & Maximiano, neque à Constantino M., Juliano, Valentiniano, & tot inde Cæsarum exercitibus importatis, vel hæc sola regio inter Rhenum & Visurgim, quam Westphaliam nunc dicimus, in provinciæ formam se redigi passa est, orbe propè toto obstupescente, qui in Romanorum potestatem & provinciarum descriptionem jam venerat. Donec versis deinde armis, mutatoque fortunæ cursu, hi ipsi Germani inter Rhenum & Visurgim, sumpto Francorum nomine, tanquam libertatis signo, superatoque Rheni limite, Galliam primùm Pharamundo, Clodione, & Meroveo Regibus, ac deinde cætera regna Francici juris & imperii facerent, ipsamque Germaniam reflexis per Rhenum armis subigerent, & Christianam religionem primi in Saxoniam importarent.

Jam verò ex hac ipsa Francica & Saxonica historia quanta monumentorum copia & gloria se ex Paderbornensi dioecesi objicit? si quantum utrâque jurisdictione, sacrâ & civili, se extendit, metiaris. Nam ex
quo

AD LECTOREM.

quo primùm Clotharii An. DLV. & deinde Dagoberti
 & Clotharii patris An. DCXXX. Francorum Regum
 armis nobilitatus Visurgis, tum Pipini Regis victoriâ
 adversus Saxones, Rema ad confluentes Warnæ & Vi-
 surgis apud nos inclaruit, amisso tum simul Hildegario
 Coloniensium Archiepiscopo, quæ non inde à Carolo
 M. Saxoniam domitore monumenta sacra & profana
 Paderborna exhibet? Intra fines complexumque hu-
 jus diœcesis celebre Eresburgum castrum, in eoque
 idolum Martis (quod Irminfulam dixere) ac genticæ
 superstitionis fanum à Carolo M. eversum. Hic Bruns-
 berga, Driburgum, ipsum vetus Iburgum, Desenber-
 ga, Schidroburgum, arces & munimenta Saxonum in
 editis montium jugis tanto Francorum sanguine ex-
 pugmata. Hic Thietmallum & Sindfeldius campus,
 duo loca, tropæis Caroli præclara. In altero Saxones
 ad interneccionem cæsi, Carolo aciem ducente: nam,
 ut Eginardus scripsit, *omni bello Saxonico ipse non am-
 pliùs cum hoste, quàm bis acie conflixit, semel juxta
 montem, qui Osneggi dicitur, in loco Thietmelle nomi-
 nato, & iterum apud Hasam fluvium, & hoc uno men-
 se, paucis tantùm interpositis diebus.* Res sanè me-
 morabilis, eodem propè loco, quo Arminius Roma-
 nos, Carolus Saxones cecidit, tanquam Germani non
 nisi à Germanis, & superstitio Saxonum non nisi à
 Christiana religione debellari possent. Altero in lo-
 co postremus Saxonum Francorumque præliaris con-
 gressus fuit, post quem tandem quieti Saxones, West-
 phali,

*Turon. lib.
 4. c. 10. Ai-
 moinus
 lib. 2. c. 27.
 l. 4. c. 18.
 Epit. Ge-
 storum
 Franc.
 c. 27. 64.
 Siebertus
 in Chron.
 ad An. 639.*

PRÆFATIO

phali, Christianæ religioni se permiserunt. Ludam ad Ambram, Bocam ad Luppiam, Heristallum ad Vifurgim quid memorem, Caroli castris & hibernis loca celebrata, quando ipsa Paderborna circum Paderæ fontes novum omnium monumentorum se fontem nobis aperit? Ostendant Saxones nostri, ubi aut scilicet Carolus M. castra collocarit, aut procerum Francorum Saxonumque conventus & populi comitia frequentius habuerit, aut legatos barbaræ gentis exterorumque Regum magnificentius audierit, aut ubi tot Saxones abjuratâ superstitione, fonteque baptismatis abluti Christo primum nomen dederint. Hic celebris ille Caroli M. & Leonis III. Pontificis congressus; hic sollemni ritu à Pontifice Romano, quod inauditum erat inter barbaros, templa, aræ, & loca Sacrorum consecrata. Ut vel inde Carolus M. Paderbornæ sedem Episcopalem inter primas, non tam ad Paderæ Luppiæque ortus, quam ad primum religionis Christianæ fontem fundarit. Scio primam quidem Episcopi sedem Osnabrugo dari; sed primam in comitiis imperii sedem inter occidentalium Saxonum Episcopos, cum ex Metropoli Moguntina, tum ex antiquitatis suæ origine Paderbornæ vendicari. Nec reperio in his Saxoniarum oris vetustius Christianæ religionis domicilium, quam Eresburgum. Ibi subverso idolo Martis & fano, de superstitione gentis primum triumphatum. Ibi & primum veræ religionis fundamentum & seminarium Christianorum Sacerdotum,

re-

AD LECTOREM.

religiosorumque virorum à Carolo M. est positum, eò opportuniùs, quòd jam Thuringia, & vicina Haffia Christi fidem ex Francorum dominatu, & D. Bonfacii cultura admiserant. Ereburgo Paderbornam, Paderbornâ Heristallum, & Heristallo iterum Paderbornam, primùm Christi religio cum sacerdotum collegiis est traducta. Inde, postquam à Carolo M. celebrata cultaque Paderborna fuit, ceteri quoque Imperatores, Ludovicus Pius, ejusque filius Ludovicus Germaniæ Rex, Otto M. S. Henricus, Conradus Salicus, Henricus Niger, Fridericus Ænobarbus, Otto IV, Carolus IV, capti non tam amœnitate quàm veneratione loci, Paderbornæ aut hospitia, aut domicilia sibi delegerunt. Ex his locum nullus Cæsarum frequentius sanctiùsque habuit, quàm Divus Henricus, qui D. Cunigundam conjugem à Willigiso Moguntinorum Archiepiscopo Paderbornæ Reginam coronari voluit. Urbs, si quantum naturâ loci & fontibus, tantum arte & opibus exculta esset, urbium prodigium spectaretur. Ac nihil jam attinet naturæ opera, & fontium miracula memorare. Quo in genere nihil Germania, nedum Saxonia admirabilius proferet. Paderâ intra urbem centum fontibus profilit, alibi ex profunda terræ voragine, alibi ex scaturientibus venis suis, ac tantâ aquarum vi, ut mox intra mœnia tot molas verfet, tantumque frumenti commolat, quantum amplæ urbis incolis, vicinisque ad panem, usumque vitæ humanæ satis est. Ver à aquarum indole,

PRÆFATIO

fontes æstate frigidi, hyeme calidi, semper crystallo lucidiores. Luppia ex vasto gurgite effusus sub ipso Lipspringæ oppido haud minori aquarum impetu fertur. Amisia in medio Sendæ ericeto ex vastis terræ hiatibus prorumpens, varios deinde amnes trahit, donec justo medioque flumine navigabilis in mare se evolvat. Nec aliunde horum fluminum origines, quæ haud magno intervallo à se nascuntur, quàm ex Teutonicis montibus per subterraneos petrososque meatus, quos natura immortalium canalium instar diverso exitu substruxit, multò admirabiliùs, quàm Romana ingenia aquæductus suos. Eò in ipsis montium jugis decurrentes rivi alibi se condunt, terrasque subeunt, ut alibi in hæc tria flumina emergant. Sanè, quod Plinius in Lyco Asiæ flumine, Erasino Argolicæ, Tigri Mesopotamiæ admiratus, id uno naturæ prodigio spectatur apud Paderbornenses. Par naturæ beneficium acidulæ, quarum celebriores Pyrmontanæ, Driburgenses, & Smechtanæ. Ac tametsi Tabernæmontanus, præstans suâ ætate medicus, scripto de his libro, magnoque bono, iudicium suum reliquerit; meum tamen Princeps, ut omnis hujus scriptionis, interponi hic voluit, ne quid temerè posteritati consignaret. Hæc sunt, mi Lector, monumenta provinciæ, miracula naturæ, immortalitatis decora, quæ Princeps ex rerum obscuritate, temporum vestutate, & scriptorum dissensione, luci ac splendori reddidit, tam præclare meritis de sua diœcesi, quàm hæc ad posteritatis me-

mo-

AD LECTOREM.

moriam, ad excitandos legentium animos, ad loci hujus celeberrimi fundatissimique gloriam faciunt. Nihil inter mortalia opera immortale, non inscripta notis marmora, non incisa metallo signa, non grandibus saxis structæ moles.

Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,

Omnia destruitis, vitiatæque dentibus ævi

Paulatim lentâ consumitis omnia morte.

*Obid. in
Meta-
morph. lib.
25.*

Ubi nunc Ægyptiæ Pyramides, ubi Mausoleum Carriæ Regis, ubi magnificentissimū illud Salomonis templum? Dudum hæc quoque admiranda divini operis fabrica è memoria hominum abiisset, nisi sacrarum literarum monumenta nobis servassent. Ostende mihi Romanorum obeliscos, arcus triumphales, amphitheatra, ac regia illa Cæsarum palatia, Trajani forum Theodoricus Italiæ Rex nunquam sine novo miraculo satis aspici posse fassus est: Capitolia conscendere, haud aliud esse, quàm omnia humana ingenia superasse. Et quæ nunc pars eorum operum superest, quæ tam ambitioso luxu ausuq; struxit Romana magnificentia? Omnia propè vetustate aut Gothicâ barbarie in rudera confederunt. Et tamen hæc omnia immortalitati consecrata erant, quæ ne centum quidem facibus modò perscruteris. Tantum vitæ & spiritûs retinent, quantum scriptores voluerunt. Nimirum *exempla omnia*, & monumenta pleraque, *jacèrent in tenebris, nisi literarum lumen accederet.* Præclare Agathias historicus l. 1. quem legi velim, hac super re philosophatus: *Quicquid*

*Sigon. lib.
18. de imp.
occid.*

*Cicero pro
Archia
Poëta.*

PRÆFATIO

quid athletæ in palæstris, belli duces in armis, agunt; non in his aliud sibi magis propositum habere, quàm gloriam. Hunc autem gloriæ fructum percipi non posse, nisi ipsos historia immortales faciat. nam tropæa, inscriptiones lapidum, cæteraque posteritatis monumenta, quæ eriguntur immortalis nomini, fluxa & caduca fuisse, & cum ipsis sæpe victoribus interiisse. Quale illud Germanici Cæsaris apud nos monumentum, post Arminium profligatum, superbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS, EXERCITUS TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVIT. Nil jam mirum Alifonis castellum, Drusi aram, Trajani urbes, Probi munimenta, Constantini M. pontem, quo Saxonia intrata, cæteraque Romanorum opera, quibus Luppia, Amisus & Visurgis nobilitati, vetustate temporum consulpta jacere; quæ nunc ex Principis hujus monumentis immortalem lucem, vitamque ipsam receperunt. Propior quidem Caroli M. ætas. Sed quis tam exactè ordinatèque nosset singula, aut sibi unquam persuasisset, tantum monumentorum thesaurum intra unam Paderbornensem dioccesin reconditum esse; nisi hæ monumentorum tabulæ palàm exponerent, & posteritati donarent. Jam illud Horatianum PRINCIPIS est:

Tacit. lib.
2. Ann.

Lib. 3. ode.
30.

*Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ Pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens*

Pos.

AD LECTOREM.

Possit diruere, aut innumerabilis

Annorum series, & fuga temporum.

Res ardua, inquit Plinius, *vetustis novitatem da* Præf. ad
re, novis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lu. Vesp.
cem. Perfregit hæc contentus hic labor, & gratus in
Carolus M. Francorumque proceres animus, quo-
rum armis religio Christiana in has Saxoniam provin-
cias primùm invec̄ta est. Tot ab Hathumaro Epi-
scopi, tot literati ad hanc usque ætatem viri; nemo
tamen tam diligenti curâ & præstanti opere id munus
pro amore patriæ pro gloria gentis suæ suscepit, quod
nunc eò acceptius, quò illustrius ab ipsius Principis
ingenio & manu posteritas excipiet. Libet nunc de
FERDINANDO pronunciare, quod Romani apud
Ciceronem de Varrone: *Nos in nostra urbe peregrin-*
antes errantesque tanquam hospites eramus, tui libri
quasi domum deduxerunt, ut possemus aliquando, qui,
& ubi essemus, agnoscere.

Retuli paucis, Lector, quid Princeps in monumen-
tis suis præstiterit, nunc ipsum Principem posteritatis
monumentum proponere licebit, non ab ipso virtu-
tum aspectu, quibus ad principatum pervenit, quæ ube-
rius & sublimius scribendi genus poscunt: sed à do-
ctrina, & multiplici scientiarum comprehensione, quæ
præcipua semper Principum in gubernando adjumen-
ta ornamentaque fuerunt. His ille à prima ætate per
omnem liberalium artium cultum adolescentiam
transegit, ingenio semper facili expeditoque, industriâ

(d)

etiam

PRÆFATIO

etiam supra nobilium usum constante. Hæc Sigenæ Nassaviorum, Paderbornæ, & Monasterii Westphalorum prima experimenta fuerunt. Indè Coloniam ad sublimiora studia latus, exæquare coepit majorum exempla & gloriam, quos fundatissima Baronum Furstenbergiorum familia pari semper nobilitatis & doctrinæ claritudine illustres habuit. Musis Coloniae aspirantibus, in Fabii Chisii Legati Apostolici familiaritatem venit. Captus mox suavitate morum & doctrinâ juvenis, & inter purpuratos Patres cooptatus Chisius, Romam invitavit, & haud multò post renunciatus Pontifex Max. eo nomine Alexander VII. in aulam, & Cubicularium intimum adscivit. Nihil tum Ferdinando felicius evenire poterat, quàm Romæ in arce sapientiæ multiplex ingenium excolere. Oblectabatur Pontifex modò historiâ, modò antiquitatum cognitione, modò poësi; oblectabat his studiis Pontificem Ferdinandus, semper aliquod exsertum ingenii specimen dando, etiam cum applausu Cardinalium, tanquam ingenium in Germania natum subtilius Italiæ cœlum spiraret. Maxima istic pars vitæ, amœnitates studiorum, & commercia cum eruditissimis viris Sfortia Pallavicino, Prospero Fagnano, Luca Holstenio, Cæsare Raspono, Natale Rondinino, Carolo Emanuele Vizzanio, Oderico Raynaldo, Alexandro Pollino, Augustino Favorito, Stephano Gradio, Leone Allatio, Joanne Baptista Turricellio, Vincentio Guinisio, Hieronymo Petruccio, Gulielmo Dondino, Petro Possino,

no,

AD LECTOREM.

no, Paulo Zacchia & Matthia Naldio medicis, & quos extra Italiam fama scriptorum librorum orbi celebres fecerat; cum aliis certamen Poëseos inire, cum aliis antiquitatum & Historiarum monumenta recolere. Ibi cùm in omni scientiarum cultu versaretur, tanta brevi ingenii & præcellentis doctrinæ parta fuit æstimatio inter Romanos, ut cùm in Academiam, quam Romæ honoratissimi quique & eruditissimi viri, omni ingeniorum concursu, omnique disciplinarum & facultatum culturâ florentissimam habent, Ferdinandum recepissent, haud multò post Principatum suæ Academiae ultro detulerint. Nimirum quod jam ante Alexander Pontifex Max. sagax ingeniorum explorator commendarat, id literatorum senatus multò conspectiùs comprobavit. Ille Ferdinandum, quod rarum admodum in Germanis & peregrinis, inter familiares admissionis intimæ, ad cubiculi Pontificii prærogativam admisit; hîc Academiae suæ Præsidem delegit. Qui certè honor ac dignitas eò illustrior, quòd hactenus non nisi Italorum atque excellentium genere & doctrinâ virorum fuerit, quæ tum uni primùm ex Germanis Ferdinando obvênit, tanquam bis suis præjudiciis Romæ Principem dicerent, antequam apud suos inter Romani Imperii Principes conspiceretur. Per id simul otium literarium lustrata Bibliotheca Vaticana Holstenio monstratore, & apparatus horum monumentorum, cum primisque Historiæ Paderbornensis seligi cœptus, cùm nondum cogitatio de Episco-

PRÆFATIO

patu Paderbornensi subire animum posset, tanquam præfago tum se studio designaret Episcopum Paderbornensem. Adeò Musæ suo numine reguntur. Pòst ubi Paderbornensium Episcopus, Romæ absens, delectus ad Paderam, & coràm Principis munus adiit, nihil inter cætera antiquius habuit, quàm tabularia omnia Ecclesiæ suæ, collegiorum & cœnobiorum peruestigare, omniaque antiquitatum monumenta veluti mellis succum in suos favos comportare, quo præter hæc ipsa aliquando Paderbornensis Historia contexi posset. Præclarus haud dubiè labor, fruenti etiam quàm coligenti futurus dulcior.

Sed an Principe dignum sit Historiæ studium, ita à quibusdam controverti video, ut prorsus nolint Principem, qui regendis populis est impositus, assidere libris, tractare literarum studia, & historicorum monumenta pervolvere. Regum, inquiunt, & Principum est tractare arma, & bibliothecam in armamentario quærere, obire provincias, lustrare arces, reficere munimenta, consiliis provinciæ assiduò interesse, jus summis infimisque dicere, controversias publicas privatasque decidere, inspicere ministrorum rationes, fraudes retigere, submovere infidos, audire querelas civium & miserorum hominum. Et quæ non rerum moles quotidie unius mente versanda? ut tot publicæ curæ, quibus vita Principum occupatissima est, hæc otia literarum minimè patiantur. Haud equidem ignarus, ea maxima esse Principum munia, quæ nec ipsi ignorant.

Sed

AD LECTOREM.

Sed & pacis sunt tempora, quæ ante bella semper quærenda sunt Principi, nè continuis armorum terroribus urgeantur populi, & honesti otii horæ, & feriarum curarum laxamenta sunt interponenda, quibus aut contenta mens remittenda, aut instruenda iis scientiarum subsidiis, quibus se aliosque regat. Nihil autem ad Principem formandum præter regalem illam philosophiam, aut honestius, aut utilius, quàm historiam, sapientes semper præceperunt viri, quòd ea non tam Principem oblectet, quàm doceat, instruatque ad sublime & divinum illud munus vitæ dignè sustinendum, nihil blandiendo, nihil celando. Hoc instituto Livius historiam suam aggressus, præfatusque: *Illud præcipuè* ^{In proæ-} ^{mio lib. 1.} *in cognitione rerum salutare ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri; inde tibi tuæque Reip. quod imitere capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.* Zenonem philosophum percontatus quispiam, quâ ratione Princeps felix esse possit; *Si in superiorem*, inquebat, *etatem oculos intendat.* Si nimirum res majorum præclarè gestas, si veterum monumenta pervolvat. Tacitus cùm libros & monumenta clarissimorum virorum in foro exuri videret: *Illo scilicet igne*, ^{In vita} ^{Agricoli} *ingemit, vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri.* Sanè qui historiarum libros è Principum manibus subtrahunt, illi custodem temporum, memoriam omnis antiquitatis, majorum suorum præclarissimam imaginem, lucem veritatis,

PRÆFATIO.

magistrum vitæ, ex humana societate proscribunt, ne
 tanquam in speculo exornare se Principes possint, &
 vitam suam ad alienas virtutes componere. Barbarum
 hoc est; quales olim Germani, cum *literarum secreta*
viri pariter ac femina ignorarent. Indè horum res
 domi militiæque gestæ perpetuo silentio conspultæ
 jacent. Quicquid de præclaris eorum moribus ac
 virtutibus, quicquid de bellis fortiter gestis superest,
 Tacito, & Romanis scriptoribus debemus: & quàm
 admiranda Tacitus de Germanis reliquit? Jam quæ
 vitæ ratio inter homines, quam Historia non egregiè
 format. Civilem vitam expetis? audi Polybium:
Verissima disciplina exercitatioque ad res civiles
Historia est. Illa, Aristotele judice, *utilis etiam est ad pub-*
licas deliberationes rerum gestarum: Ut verè dixerit
 Alphonsus Rex eximius, *optimos consiliarios esse mor-*
tuos, Historicorum videlicet libros. Quin Agathias
 nobilis Historiæ scriptor ausus est dicere, *Historiam*
civili philosophiâ non inferiorem esse. Vitam milita-
 rem vis? quæ pars ejus, quæ ars, quam Historici vete-
 res recentisque non tradiderunt? Probarunt hoc om-
 ni ævo præstantes belli duces, qui, uti Alexander
 M. Homerum, etsi tot fabulis inspersum, sibi militiæ
 magistrum assumere non est veritus; & quemadmo-
 dum, teste Paterculo, *Scipio tam elegantium stu-*
diorum, omnisque doctrinæ & auctor & admirator
fuit, ut Polybium Panætiumque præcellentes ingenio
viros, domi militiæque secum habuerit; ita illi in ca-
 stris

Tac. de mo-
rib. Germ.

Polyb. l. 1.

Arist. l. 1.
Pol. c. 5.

In præmio
l. 1.

Lib. 1.
cap. 13.

AD LECTOREM.

stris præstantissimos historicorum libros, quos assiduò
 volverent, sibi comites esse voluerunt. Quo aspectu
 Alexander Imperator bellis etiam ad Rhenum gestis,
 & in has provincias destinatis clarus, togæ militiæque
 consiliis *litteratos adhibebat, & maximè eos, qui histo-* Lamp. in
Alexandro
rias noverant. Et jam ille Alexandrum Magnum
 promittebat Romanis, ni juvenem militaris furor ad
 Moguntiam trucidasset. Hæc illa senatus, populi-
 que Romani acclamatio: *Quis meliùs quàm literatus* Vopiscus in
Tacit.
imperat? Tacitus is erat Imperator, qui ob id *Corneli-*
um Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quòd paren-
tem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis col-
locari jussit: Nam is verè scriptor est, qui in castris mi- Lipsius
præf. in
Tacit.
 litem, in aulis politicum, in Republica civem, in omni-
 bus interiorum Principum vitam format. Sed Chri-
 stiani Principis, & Christiani hominis, ex toga sago-
 que, imò religiosi viri normam vivendi exposcis, & à
 quibus rectiùs integriùsque disces, quàm vel ex sacra-
 rum literarum monumentis, vel ex Historia Ecclesia-
 stica, vel iis scriptoribus, qui Christianorum Regum ac
 Principum aut sanctorum virorum res gestas nobis
 consignarunt. Nec divino consilio institutoque hæc
 pars vacat: Quorsum enim Deus historias Regum &
 Principum Hebræi populi scribi voluit, & ut scribe-
 rentur dictator adstitit, nisi ut ex bonorum Principum
 factis salutaria documenta, ex malorum facinoribus,
 divinæ justitiæ vindictæque exempla orbis & posteri-
 tas exciperet. Quæ res & Præsules Ecclesiæ, & Princi-
 pes

PRÆFATIO

pes viros commovit, ut non modò Historias sacras profanasque diligenter pervolverent, sed & scriptis suis res gestas posteritati consecrarent. Quo in numero, cùm innumeros percensere possem, habemus cum primis Dithmarum Mersburgensem, & Ottonem Frisingensem Episcopos, Imperiique Principes; uterque ex Marchionum familia, non indecorum censuit claritudini nominis & muneris dignitati historias scribere. Nec domestica desunt, quorum vestigiis insistat hic Princeps: Olivarius & Willebrandus Paderbornenses Episcopi, postquam in Palæstinam profecti totum illud iter sacrum, & omnem illam Christianorum expeditionem, quæ apud Principem, inter cætera monumenta antiquitatum, tempori edenda asservantur, fidi & præclari eorum temporum Historici suâ manu conscripserunt; Alter è prima nobilitate & Metropolitanæ Coloniensis Ecclesiæ Scholastico, alter è Comitum Oldenburgensium familia hujus loci Antistes, non minùs ingenii, quàm virium opibus clarus esse voluit. Quem narrandi finem hic fecero? si vel omnes illustrium familiarum viros, vel Ecclesiæ Præfules proferre velim, qui Historiarum monumenta à se elaborata magno primùm suo fructu, tum majori etiam posteritatis bono, cum immortali gloria reliquerunt. Ego dum omnes auctores revolvo, qui de Historiæ dignitate & utilitate scripserunt, nullum propè studiorum genus Principi magis commendatum præscriptumque reperio, quàm Historiam. In-

nume-

AD LECTOREM.

numeri sunt qui hæc pertractarunt, & fastidio sim, si ex notis atque obviis plura confecer. Id unum, ut propiùs ad nostra redeam, præterire non licet. Principum est supremum judicem in publicis privatisque agere, scire jura & privilegia provinciæ, eaque ut familiæ suæ peculia tueri, controversias, quæ cum vicinis aut inter ipsos proceres agitantur, recognoscere, limites regionis descriptos tenere, scita, leges, pacta, fœdera, donationes, parta & abalienata provinciæ bona, & quæ ejusmodi sunt, explorata habere, ne tanquam hospes semper inter suos agat; aut cum de his judicium est pronuntiandum, tanquam simulacrum Principis inter consiliarios suos confideat, quorum fides sæpè tam auro, quàm ignorantia obnoxia est. Quod si Episcopi munus, uti inter Germanos se hæc habent, in eundem Principem concurrat; quæ non cognitio ex patrimonio Ecclesiæ, ex donationum tabulis, ex Cæsarum diplomatis, ex superiorum Antistitum decretis conventisque requiritur? Hæc autem omnia in utroque munere, unde certius hauriet, quàm ex perlustratis tabulariis, antiquitatum monumentis, & fidis Historicorum scriptis? Quo in genere si quisquam inter Germanos Princeps eminet, tum auctor horum monumentorum, ut vel ipsa monumenta satis testabantur, cui ad ingressum principatûs nihil sollicitiùs fuit, quàm archiva & tabularia omnia, diplomata Cæsarum, monumenta publica privataque, scripta & rescripta perlustrare, & quod verè

(e)

Prin-

PRÆFATIO

Principum est, vivam semper provinciæ suæ imaginem in sinu portare. Indè Ille in omnem super his sermonem expeditus, in quæsita præfens, in consilia promptus. Magnorum id semper Cæsarum fuit, habere rationaria sua cum Augusto, descriptiones provinciarum cum Antonino, tabulas & compendia rerum publicarum cum aliis; majus etiam in hoc Principe, apparatus videlicet antiquitatum, ingenio, labore & manu propriâ digestus, ex quo hæc monumenta delibatio sunt. Omnia hæc præstitit Historia, anima illa, & *vita memorie*. Non jam quisquam, opinor, erit bonæ mentis censor, si quantum alii Principes venationi, equorum agitationi, choreis, aleis, conviviiis, cæterisque oblectationibus se permittunt, tantum Principi huic historiarum studiis, & antiquitatum lucubrationibus, indulgeant. Sanè ut natura non omnes homines ad easdem artes, sic nec Principes ad eadem studia finxit.

Propert.
l. 3. eleg. 7.

Naturæ sequitur semina quisque suæ.

Sallustius
de bello
Catilin.

Sed hæc ingenii meditamenta eò decora magis Principi pleniusque sapientem virum explent, quò animi exercitatio præstantior est hisce corporum oblectamentis: *Animi enim imperio, corporis servitio utimur.* Quanquam si utrumque in laxandis curis suo temperamento misceatur, illa demum sit jucundioris, saniorisque vitæ ratio. Memoriâ teneo, sæpe illum narrasse, ex quo humaniores literas discere cœpit,

AD LECTOREM.

pit, miro quodam animi impetu in Poësin & Historiam abreptum, quæ annis inde maturescentibus in hanc orbis famam exculpta. Hoc eodem genio Theodorum Furstenbergium Paderborn. Episcopum & Principem, avi fratrem accepimus, quem mirificè in omnem vitam Poësis & Historia oblectabat. Tanta ingenii & sanguinis est consensio. Sed ille aliorum lucubrationibus & scriptis pasci solitus; hic verò Princeps facere, quibus se aliosque pascat, & gloriam familiæ posteritatiq; transcribat. Testes tot ingenii partus in publicum dati, Monumenta dico & Poëmata novis ob id prælis donata, ut novo sui aspectu vestituque in theatrum orbis prodeant, non sine novo etiam certamine, majorne Poëta, an Historicus æstimetur. Rarum id in Principe decus, eoque pulchrius, quò gloriosius inter mortales, studia literarum cum nobilitate, doctrinam cum virtute, & sapientiam cum Principatu conjunxisse.

Hæc habui, erudite Lector. Panegyrim, quam olim Joannes Horrion Societatis Jesu sacrarum literarum Doctör, ex eodem monumentorum argumento, Theodoro Furstenbergio Paderbornensium Episcopo dicatam conscripsit, hinc conjungere placuit, quò altera scriptio alterius lumine juvaretur, ac duo simul consanguinei & fulgentissimi Paderbornensium Principes ex eadem Furstenbergica domo in unum posteritatis conspectum venirent. Quæ verò de ipso Furstenbergiorum stemmate Monumentis attexuntur, ea pri-

PRÆFATIO.

mum Dithmarus Mollerus Tremonienſium annalium ſcriptor conſignavit, auxit Joannes Veldius Societatis Jeſu Sacerdos, ac demum in hanc accuratam familiæ ſeriem digeſſit Fridericus Honingius, Canonicus Præmonſtratenſis, Theologus, Conſiliarius & Bibliothecarius Paderbornenſis. Nec de me quidquam, niſi quòd poſt multiplices ſtudiorum meorum labores (quos cum eruditiffimo hujus ſæculi & ſapientiffimo Principe, mihi vitæ ratio, intimaque, quâ me ſemper dignatus, amicitia communes fecit) ex anno ætatis meæ ſeptuageſimo ſexto, ultimum quoque monumentum meum circumſpiciam. Te verò, Lector, hæc Monumenta, quod nomine ſuo monent, ita legere velim, ut è mortali vita ad immortalẽ aſpires. Monafterii Weſtſalorum, Calendis Januariis, Anno Chriſti

CICICLXXI.

AU-